

УДК 821.214.32.09:81'25(477)

DOI: [https://doi.org/10.17721/2520-6346.2\(65\).62-75](https://doi.org/10.17721/2520-6346.2(65).62-75)

Мрідула Гош, д-р філософії

ORCID ID: 0000-0003-3733-2204

e-mail: mridulaghosh1@gmail.com

Національний університет "Кієво-Могилянська академія",
Київ, Україна

СХОДОЗНАВЧІ СТЕЖКИ ЛЮДМИЛИ СТАРИЦЬКОЇ-ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ

У 20-х роках 20 ст. Україна входила до загальноєвропейського та світового культурного простору, про що свідчить головні літературні події того часу. Після 1930-х років цей процес був зірваний через репресії інтелігенції і не відновлювався на довгі роки. У 1913 р. Рабіндранат Тагор стає першим неєвропейським Нобелівським лавреатом з літератури, і перші переклади його творів були здійснені різними європейськими мовами, що проклав шлях до розвитку індології як напрямку сходознавства. Людмила Старицька-Черняхівська була активно задіяна у цей літературний процес. Стаття аналізує рецензію Людмили Старицької-Черняхівської на книгу перших перекладів ліричних віршів Рабіндраната Тагора українською мовою Юрія Сірого (Тищенка) "Садовник" 1918 р., після виходу книги у світ. Аналіз цієї рецензії здійснена вперше з погляду літературної критики. У процесі порівняння з іншими двома рецензіями того часу на цю ж книгу, було розкрито надзвичайно високий професіоналізм, глибокі знання науки та мистецтва перекладу поезії Людмили Старицької-Черняхівської та її блискучу літературну критику. У статті також йдеться про мовознавчі, історичні та сходознавчі аспекти роботи рецензентки, які мають велике значення для розвитку мистецтва перекладу, для вивчення спадщини Тагора або Тагоріани, в Україні. Попри негативну оцінку та сувору критику з боку Людмили Старицької-Черняхівської, перші переклад історичний, рецензія також історична, бо вона аналізує перші переклади Тагора і є внеском до розвитку напрямку сходознавства.

Ключові слова: Людмила Старицька-Черняхівська, рецензія, літературна критика, Рабіндранат Тагор, Юрій Сірий, переклад поезії, Тагоріана, сходознавство.

Особистість і літературний геній Рабіндраната Тагора відкрилися світові після здобуття ним Нобелівської премії з літератури в 1913 році за прозовий переклад англійською мовою своїх віршів Збірнику "Гітанджалі" ("*Gītāñjali*"). За думками літературознавців-дослідників, саме Гітанджалі (у перекладі "Жертовні пісні") та твори Тагора стали парадигмою у літературному діалозі між Заходом та Індією [9, р. 416]. Тагор був першим неєвропейцем, який отримав цю престижну нагороду, попри те, що він походив з далекої британської колонії, якою тоді була Індія. Ця подія стимулювала інтелектуальний інтерес, який сколихнув усю Європу з другого десятиліття двадцятого століття. Виросла зацікавленість до літератури та історії, особливо до питання гуманістичної філософії Індії [8, р. 221–230]. У цьому контексті необхідно підкреслити, що країни Східної та Центральної Європи, також частково і України сприйняли Тагора ще і з деколонізаційної позиції, в контексті їхніх геополітичних і культурних реалій. Для українських інтелектуалів, які займалися вивченням, перекладом і дослідженням Тагора, його твори мали визвольний характер, адже у них не було жодного апологетичного виправдання зверхнього ставлення до людей. Українські інтелектуали не стояли осторонь цього світового та європейського інтелектуального процесу. Вони шанували Тагора, і ставилися до нього, насамперед, як до унікальної особистості зі Сходу з новим посланням для цивілізації. Перші переклади вже з'явилися у 1917–1918 рр. Серед них є: Юхим Михайлів, Юрій Сірий (Тищенко), Микола Голубець, Микола Ковальчук, Михайло Рудницький, Павло Ріттер, Іван Ставничий. Його творчість аналізували Андрій Ніковський, Людмила Старицька-Черняхівська, проф. Софія Русова, Йосафат Скрутень, Олесь Бабій, а також Михайло Рудницький і Павло Ріттер [3, с. 10–16]. Людмила Старицька-Черняхівська була тією людиною, яка добре проаналізувала творчість Тагора через переклади українською мовою. Її рецензія на перші переклади є вагомим внеском до літературної критики зі сходознавчими акцентами. Мета даної статті – оцінити та

охарактеризувати зміст рецензії як внесок до розвитку сходознавства.

Об'єктом дослідження є рецензія від Людмили Старицької-Черняхівської, у якій вона оцінила перші українські переклади Рабіндраната Тагора. Предметом дослідження є літературознавчий дискурс навколо рецензованої книги перекладів – це збірник ліричних поезій під назвою "Садовник" [7], виданий видавництвом "Дзвін" у 1918 році. Переклад здійснив Юрій Сірий (псевдонім Юрія Тищенка). Обсяг збірника – 100 сторінок. Рецензія зосереджена на літературознавчому та історичному аспектах творчості Людмили Старицької-Черняхівської. Уперше її було опубліковано у критико-бібліографічному щомісячному часописі Книгарь, [6, с. 751–756] у рубриці "Критика і бібліографія" та підрубриці "Поезія". Рецензія була вміщена під номером 584. Саме цей часопис відіграв важливу роль у становленні нової української літературної критики та розвитку української бібліографії у часі його видання з 1917 до 1920 року.

Рецензія – дуже важлива форма для популяризації нових видань, нових тенденцій у літературному житті, вона також важлива для аналізу якості виданих творів, особливо, коли йдеться про переклади з інших мов та культур. Вона є індикатором фаховості перекладу, сприйняття сенсів, котрі вміщені у зміст творів автором оригіналу, та успішна передача або втілення цих сенсів перекладачем. Зрештою, оцінка перекладу у вигляді рецензії, це і оцінка успішності крос-культурної комунікації у літературному просторі. До того ж, слід зазначити, що перші переклади Тагора не були здійснені з мови оригіналу, тобто, з бенгальської мови. Лише у Чехії (тоді Чехословаччина) Вінценз Лесні вперше у Європі переклав Тагора з бенгальського оригіналу на чеську мову в 1914 році [10]. Українською з оригіналу переклав Павло Рітгер вже у 1927–1928 роках [4, с. 8]. Таким чином, перші переклади спиралися на допоміжну мову, підрядник або ж вже здійснений переклад іншою мовою. Тагор сам переклав свої твори англійською, і тому, європейцям було легше перекладати. Те ж саме можна сказати з приводу перших українських перекладів Тагора.

Оцінка книги перших перекладів Тагора Л. Старицької-Черняхівської має багато важливих аспектів, що варто проаналізувати. Але перед цим аналізом потрібно відмітити, що були і дві інші рецензії на цю ж книгу перекладів Тагора Юрія Сірого. Варто було б здійснити порівняльний аналіз рецензії Людмили Старицької-Черняхівської з цими двома іншими рецензіями, щоб виявити, яку важливу роль саме її рецензія грала у літературознавчому процесі свого часу.

Одну написав Прокіп Дмитрович Понятенко (1878–1971), український громадсько-політичний діяч, журналіст, письменник. Рецензію було опубліковано у Літературно-науковому віснику 1918 р. у рубриці "бібліографія" [5]. Інша рецензія – була написана Леонідом Абрамовичем, під криптонімом Б. Л. (1886–1920). Її було опубліковано 5 липня у Робітничій газеті 1918 р. [1].

Слід зазначити, дві згадані рецензії здебільшого виконували перше завдання – популяризацію видання. Особливе місце не приділялося змістовному аналізу чи літературній критиці, адже обсяг цих рецензій були невеликими, декілька абзаців тексту. Наприклад, за словами Понятенка: "Садовник" в українському перекладі – хоч запізнене (в російському перекладі з'явився перед 4–5 роками) – літературне надбання, але тим не менш надбання коштовне" [5, с. 188]. Щодо змісту видання та якості перекладу, він загалом схвалює "Садовника", зокрема його легку та музичну мову. Водночас він вказує на деякі немuzичні та "не пластичні" слова, що трапляються, але їхня кількість, як він вважає, не псує загального поетичного тону. Таким коротким описом ця рецензія схвалює текст перекладу.

Друга рецензія Леоніда Абрамовича спочатку застерігає щодо чужості походження віршів Тагора. Він пише: "Вони чужі нам, як чужа природа і люди країни, де виріс поет і звідкіль взяли цікаві і горівні звуки його пісень" [1]. Однак він вважає, що попри чужості, творчість Тагора приваблює й усі пісні (вірші Тагора у цьому збірнику були водночас і піснями) однаково важливі. Він також пише про те, що не знавши, з якої мови були здійснені переклади, важко сказати щось, порівняти їх з чимось, і оцінити їх якість. Його критичний аналіз перекладів вказує на

тяжкість і грубість, і пропонує шукати інших виразів. Наприклад, він пропонує не використовувати такі вирази: "Гримаючи, я сказала: "геть". А він не ворухнувся" або "Пориваюся я заспівати пісню, – не втну" [1]. Але він не пропонує, чим замінити їх. У підсумку, він схвалює факт видання, проте він вважає ціну книги завищеною.

Натомість рецензія Людмили Старицької-Черняхівської є найдовшою, складається зі значного обсягу тексту, найперше речення якої одразу засвідчить про відмінність підходу. У першому ж реченні рецензії вона пише: "Щоб перекладати поезію треба бути поетом, хоч трошечки поетом, хоч поетом в душі. Бо поезія річ чарівна, а чари не знання, – набути їх неможна, – це дар добрих фей" [6, с. 751]. Згадавши відому казку Массе про "Панну Мартен", вона пише, "Але – горе! Коли служниця почне переробляти її роботу – чари зникають: порцеляна стає глиною, мозаїка – камінням. Так і поезія, – торкнись її непосвяченою рукою і раптом зникають всі чари" [6, с. 751]. Вона звертає увагу на те, що їй не сподобався переклад, і далі обґрунтовує причини. З погляду читача, таке речення на самому початку викличе неабиякий шок, проте її обґрунтування розкриває причини такої негативної оцінки.

Надалі вона демонструє свою обізнаність. Як рецензент вона добре знає і пише про те, що Рабіндранат Тагор переклав свої вірші сам на англійську мову. Причому їй також було відомо, що в англійському перекладі він їх не римував, переклав прозою, що на її думку є "не звичайною прозою, а прозою ритмічною, музичною." Всім відомо, що саме за такі переклади збірнику "Гіганджалі" (Жертовні пісні) Тагор отримав Нобелівську премію з літератури 1913 року.

Вона тут теж констатує про факт існування перекладів Рабіндраната Тагора російською мовою – "Садовник" у перекладі В. Г. Гардова (друге видання 1915 року) та інший, видані "Універсальної бібліотеки". Останній є ритмічним перекладом, додає вона у рецензії. Причина такого згадування пояснюється тим, що вона не мала під рукою англійського

перекладу Тагора, тому вона вважала за доцільним порівняти переклади Юрія Сірого з російськими.

Така спроба дала їй непереконливі результати, і вона ще різкіше написала:

"Ну й що ж? Думки ті самі. Ніби "сь подлиннымъ върно". А зовсім не те... навіть прирівнюючи до російського перекладу, навіть минаючи всі порівняння, сам по собі український текст у перекладі д. Сірого стоїть далеко від поезії" [6, с. 753].

Надалі вона пише про призначення поезії, про те, що поезія впливає на читачів двома факторами – музичністю ритму та красою образу, і головне тут музика і ритм. Переклад поезії – це також і переспів.

За її словами: "Музика складається зі згуків, з інтервалів згуків, з того чи іншого тону. Згуки поезії – це її слова, сполучення їх, будова речення. Будова речення, стиль цей – і є секрет поезії. Ті самі навіть слова, сполучені в інший спосіб, викликають у нас зовсім інше почуття" [6, с. 754].

Вона розкриває контекст музичності ритму і наводить приклади з балади Жуковського, щоб продемонструвати різні аспекти та види згуків. На прикладі простих конструкції речень вона звертає увагу на порядок слів, що може істотно змінити не лише зміст, але і акцент і музичність мови.

Тому, у першу чергу, вона аналізує якість мови видання. Зважаючи на музичність і співучість української мови, вона різко висловлюється щодо того, що у перекладах вони бачить "москалізми". Позначивши конкретні сторінки розміщення цих слів та словосполучень, вона цитує з роботи Сірого: *"всі розійшлись по хатах, понісиши свої поклажи", с. 68; "томні були лепети весни", с. 20; "пора тобі додому", с. 30; "хочуть проникнути в мою душу", с. 35; "він окутує моє тіло", с. 39; "смирись перед моєю величністю", "з розв'язністю вхожу туди, де ти", с. 49; "не дорожиши ні ритмом, ні думкою", с. 50; "в небі, де ми пристроїлись", с. 53; "притискують до грудей пустоту", с. 60; "безцільно", "побідно", "засипала", "мимо", "поспішність". Замісто вуха, перекладчик вживає чомусь уші, замість ночі (genit) – нічи. Чисто російські форми причасників і т. ін." [6, с. 753].*

Виявлення таких слів у перекладі і досить розкриття їх вплив на якість тексту є важливим завданням самого перекладача або і редактора до опублікування книги. Після публікації рецензенти не завжди звертають уваги на деталі. Але Людмила Старицька-Черняхівська не вагалася виконувати редакторські ролі, і відверто висловилася у написаній нею рецензії. Такий підхід – це не лише ознака високого професіоналізму, це також виконує мовознавчу функцію та правильного застосування української мови, особливо коли переклад або передача сенсів з іншої мови та культури.

Крім того, як конкретний приклад вона пише про такий вираз "далеченів", що використав Юрій Сірий. Вона аналізує це слово з позиції української мови і пише:

"Вмірає душа моя від бажання торкнутись крайка темних далеченів". По-російські це добре – "темних далей", бо є вираз "дали" у множині, але по-українському – "темних далеченів" – і не гармонічно, і не вірно. Далеко краще було б сказати: "вмірає душа моя від бажання торкнутись краю темної далечини" [6, с. 753].

Таким чином, вона, на відміну від попередніх рецензентів, пропонує автору варіанти і не можна тут не подякувати їй за таку ще педагогічну і редакторську функцію.

Образи перекладів теж виявляють свої недоліки. На думку Людмили Старицької-Черняхівської переклад Сірого, замість того щоб створити красу, створені ним образи втрачають красу і призводить до банальних та вузьких почуттів. Щоб проілюструвати це, вона бере фрагмент перекладу і зіставляє з російським еквівалентом:

"Беремо, наприклад, віри "Я зірвав твою квітку, о світе".

Я зірвав твою квітку, о світе!

Я притис її до серця і вколовся.

В московському перекладі читаємо так:

Я сорвалъ твой цвѣтокъ,

о мѣръ!

Прижалъ его къ сердцу и шипъ въ

мое сердце вонзился".

Це щось інше. Поет цим образом, власне тим, що коли він притис квітку "міра" до серця, то "шип" в його серце "вонзился", дає нам зрозуміти, що хвилина втіхи земної проймає серце гострою глищею.

"Шип вонзился" – це не випадковість, небережність, незручність того, хто притискає квітку до серця; поет надає цим виразом квітці властивість живої істоти; "шип вонзился", ніби з власної волі, як плата за втіху від квітки світу" [6, с. 754].

Використання Ю. Сірим слово "вколовся" – на її думку знищує усю красу. Надалі вона висловлює свої думки так:

"Ну що ж, що "вколовся"? Кожна троянда має гострі колючки, проте ними прикрашаються, їх притискають до серця і до вуст, а як якийсь недотепа притиснув до серця троянду і вколовся – хто йому винен? Пошли дурного Богу молитись, то він і чоло розіб'є" [6, с. 755].

Суто лінгвістичні переклади поезії є дуже часто неправильні і не відтворюють красу поетичного світу.

Також вона критикує переклад вірш 44 – "Отче преподобний", де Сірий пише: "Ми зробили мирову з смертю, і не надовго, на кілька запашних годин, але ми безсмертні". Вона порівнює ці слова з російським перекладом, де написано: "Со смертю у насъ перемирье, но лишь не на много часовъ благовонныхъ мы двое безсмертными стали".

На думку Старицької-Черняхівської тут зневічено величний образ в українському перекладі і дає деяку банальну боротьбу зі смертю і тимчасовою зупинки. Вона пропонує:

"А що таке «мирова»? «Ми зробили мирову». У якого мирового судді? З-за якого скандалу? Чи полаялись, чи побились, чи ошукали кого?.. Чи не краще було б сказати, – «ми з смертю на час замирились?»" [6, с. 754].

Вона чітко ще раз демонструє як мовний еквіваленти "перемирье" та "мирова" у російській та українській мовах можуть бути за словником відповідними, проте не можна застосуватися слово "мирову" у даному контексті перекладу поезії, адже губиться сенс.

Щодо питань ритмічності прози, або музичності ритмічної прози, вона вважає Сірому не вдалося зберегти нічого. Як приклад, вона наводить вірш 85 у перекладі Юрія Сірого:

"Хто ти, читальнику, що прочитаєш пісні мої по ста літах?

Я не можу послати тобі жодної квітки з сеї розкішної весни,
жодної луски золота з сих хмар!

Розчини двері і глянь кругом. Твій сад цвіте, – то в нім згадки
встають про квіти, що одцвіли сто літ тому.

І в radoщах душі твоєї живе та радість, що співала колись
весняним ранком і посилала свій щасливий голос за сотню літ" [3, с. 91].

Тут не можна не погодитися. Вже понад 60 років після цієї рецензії, у 1981 році з'являється переклад Віктора Батюка, здійснено з оригінальних текстів Тагора бенгальською, де музика мови наближені майже до оригіналу:

Через сто літ віднині

"В далекім дні, через сто літ однині,

Хто ти, читачу, загадковий,

Що взяв у руки ці вірші старовинні

В незнанім дні, через сто літ однині?" [2, с. 77].

В оригіналі бенгальською (транслітерація авторки статті, це її рідна мова) цей вірш звучить так:

"Аджі готе шотоборшо поре

Ке тумі поричхо боші / амар кобітакхані

Коутугол бгоре,

Аджі готе шотоборшо поре."

Через великий відстань часу, понад 60 років (1918 року, коли написана рецензія, і 1981 року, коли вийшла книга перекладів Батюка), цей факт є яскравим свідченням того, наскільки фахова, вдала і об'єктивна була рецензія Людмили Старицької-Черняхівської.

Не лише на слова, на їх ритмічність та музичність, Людмила Старицька-Черняхівська також звертає увагу на оформлення та ілюстрації книги. Її пильне око не пропускає такі недоліки, як

оздоблення віршів такими малюнками: курчата, горобці, качка в очереті, метелик, слимак та садова лійка. Щодо візуальної контекстуальності і доречності вона також звертає увагу, і ставить питання про те, чому під віршем "Любий скажи...", І те що ось на сьому чолі начертана таємниця Безмежного? Любий скажи, – і се правда?, стоїть цікаве курча". Вона також звертає увагу на те, що під віршем, що починається словами "Отче преподобний, прости сій парі грішників...", чомусь фігурує рогач. Її дивує той факт, що під таким трагічним віршем, як "Кінчай же останню пісню, розлучимось", ніжно цілуються два амурчики" [6, с. 756].

Незважаючи на ці недоліки перекладу, Людмила Старицька-Черняхівська у кінці рецензії привітала факт появи такого перекладу і Рабіндраната Тагора в українській літературі. У підсумку вона написала, що навіть такий переклад дає уяву читачу про надзвичайну розкіш образу, глибину філософії та силу почуттів поезії Тагора. За її словами: "Квітки Лотоса цвітуть в поезії Тагора, повиває її тінь далеких Гімалайських гір" [6, с. 756].

У підсумку можна охарактеризувати три важливі аспекти цієї рецензії Людмили Старицької-Черняхівської – історичні, мовознавчі та сходинні.

Історичні аспекти цієї рецензії є справою століття, адже цей переклад з'явився у 1918 році – задовго до появи перекладів Павла Григоровича Ріттера, який видав свої переклади Тагора у 1927 р. з бенгальського оригіналу, як зазначалося раніше у цій статті [4, с. 8]. У ті роки, ще у початку 20 століття, поява перекладів Сірого свідчила про входження України до загальноєвропейського та світового культурного простору. Цей процес був зупинений після знищення інтелектуалів України у 1930–40-х рр. та подальші репресії під час радянської влади. Людмила Старицька-Черняхівська сама стала жертвою брутальних переслідувань. У подальші роки здійснюється тоталітарний державний контроль над зв'язками українських інтелектуалів з колегами з ближнього або далекого зарубіжжя. Відбуваються певна русифікація у галузі перекладацької

діяльності. За винятком журналу "Всесвіт", здебільшого переклади вибраних (з погодженням з владою) іноземних авторів здійснюються російською. Тагор видається у 1961 та 1965 року саме російською. Лише у 1981 році з'явився переклад Віктора Гавриловича Батюка. Багато перекладів лише були видані після незалежності України 1991 року. Переклади П. Тичини, Іліє Мазоре, Василя Мисика, Миколи Бажана, Бориса Олійника були видані 1997 року, а переклади Леся Танюка 2001 року. Тому, історичне значення перекладу Юрія Сірого та рецензії Людмили Старицької-Черняхівської є значущими.

Мовознавчі аспекти рецензії є також важливими для перекладачів, особливо у контексті наявності перекладів російською або іншими наближеними до української мов. Вимогливість Людмили Старицької-Черняхівської є суворим попередженням, що досі вельми актуально для України; її вимогливість до створіння текстів перекладів літературних творів – це нагадування щодо спокусу перекладачів вдатися до калькування слів та виразів з ближніх мов, що має іншу ритмічну та образну асоціацію. Така рецензія дає творчі та дуже глибокі рефлексії для перекладачів і у певною мірою підштовхує до якісного тлумачення будь яких текстів – прози або поезії.

Рецензія має велике значення також для сходознавства в Україні, для розвитку індології, особливо для розвитку Тагоріани або тагорознавчих студії у світі, де нині про Україну бракує інформації. Нам відомо про підвищену зацікавленість в Європі у вивченні Індії саме після отримання Нобелівської премії Тагором у 1913 році. Про те, що українські інтелектуали того часу мали можливість прочитати англійські, французькі або німецькі переклади Тагора і деякі навіть знайомилися з Тагором, наприклад Олесь Бабій у 1921 році у Празі [3, с. 194–196], і деякі здійснили перші переклади, ці факти свідчать про інтеграцію України до світового культурного простору та сходознавству. Вивченню Тагора в Україні або Тагоріані вже понад 100 років, і у цьому часі та просторі рецензія Людмили Старицької-Черняхівської на перші переклади Юрія Сірого є важливим внеском до цих процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович Л. Рецензія: Рабіндранат Тагор. "Садовник". Ліричні поезії, переклад Юр. Сірого. Вид. "Дзвін". 1918. *Робітнича газета, 1918. Ч. 310. 5 липня. С. 4.*
2. Батюк В. Г. *Рабіндранат Тагор. Поезії з бенгальської.* За ред. Бориса Олійника. Київ, Видавництво художньої літератури "Дніпро", 1981. 206 с.
3. Габор Василь. *Рабіндранат Тагор в українському літературному дискурсі першої третини ХХ ст.: Проба антології.* Львів: ЛА "Піраміда", 2023. 240 с.
4. Огнева О. Д. Біографія Павла Ріттера: спроби реконструкції та пошук нових матеріалів. Східний світ, 3 (120), 2023. С. 5–24. DOI: 10.15407/orientw2023.03.005.
5. Понятенко П. Рецензія: Рабіндранат Тагор. "Садовник". Ліричні поезії, переклад Юр. Сірого. Вид. "Дзвін". 1918. *Літературно-науковий вісник 1918.* Номер 19. Т. 71. С. 188–189.
6. Старицька-Черняхівська Людмила. Рецензія: Рабіндранат Тагор. "Садовник". Ліричні поезії, переклад Юр. Сірого. Вид. "Дзвін". 1918. *Книгарь Київ. 1918. Ч/ 12/13, серпень-вересень. С. 751–756.*
7. Тагор Рабіндранат. Садовник. *Переклад Юрія Сірого.* Київ-Харків: Видавництво "Дзвін", 1918. 100 с.
8. Ghose Partha (ed.) The Tagore-Einstein conversation on the nature of reality: Note on the nature of reality. Pg. 221–230. *Einstein, Tagore, and the nature of reality. New York: Routledge, 2016.*
9. Lago M. M. Tagore in Translation: A Case Study in Literary Exchange. *Books Abroad, 1972, 46(3), 416–421.* <https://doi.org/10.2307/40126293>
10. Lesny Prof. Vincenz. *Rabindranath Tagore, his Personality and Work. Translated by Guy McKeever Phillips.* London, George Allen & Unwin Ltd, 1939.

REFERENCES

1. Abramovych L. Review: Rabindranath Tagore. The Gardener. Lyric poems. Translated by Yuriy Siryi. "Dzvin" publishers. *Robitnycha gazeta, 1918. Issue 310. 5 July, p. 4* Retsenziya: Rabindranath Tagore. "Sadovnyk". Lirychni poesii, pereklad Yu. Syroho. Vyd. "Dzvin".1918. / *Robitnycha hazeta, 1918. Ch. 310. 5 lypnia. S. 4.*
2. Batiuk V. G. *Rabindranath Tagore. Poezii z benhals'koi. (redaktsii Borysa Oliynyka) Vydavnytstvo inozemnoy literatury "Dnipro". 206 s. Poetry translated from Bengali into Ukrainian by Victor Batyuk. (ed. Borys Oliynyk), Publisher of foreign literature "Dnipro", Kyiv, 1981. P. 206*
3. Gabor Vasyi. *Rabindranath Tagore v ukrains'komu literaturnomu diskursi pershoi tretyny XX stolittya: sprobna antologii (Rabindranath Tagore in Ukrainian literary discourse during the first three decades of the 20th century: Attempt of an anthology).* Lviv: LA "Piramida", 2023. 237 s.
4. Ohnieva O. D. Biohrafiiia Pavla Rittera: sprobny rekonstruktsii ta poshuk novykh materialiv. *Shidnij svit, No. 3, 2023. P. 5–24.* DOI: <https://doi.org/10.15407/orientw2023.03.005>

5. Ponyatenko P. Review: Rabindranath Tagore. *The Gardener*. Lyrical poems. Translated by Yuriy Siriy. "Dzvin" publishers. / *Literary Scientific review* 1918. *Issue No. 19, Volume, 71, p. 188–189*. (Retsenziya: Rabindranath Tagore. "Sadovnyk". Lirychni poesii, pereklad Yu. Syroho. Vyd. "Dzvin". 1918. *Literaturno-naukoviy visnyk* 1918. *Nomer 19, T. 71. S. 188–189*)

6. Staryts'ka-Chernyakhivs'ka Liudmyla. Review: Rabindranath Tagore. *The Gardener*. Lyrical poems. Translated by Yuriy Siriy. "Dzvin" publishers. *Knyhar' Kyiv*. 1918. No. 12/13, August-September, p. 751–756 (Retsenziya: Rabindranath Tagore. "Sadovnyk". Lirychni poesii, pereklad Yu. Syroho. Vyd. "Dzvin". 1918. *Knyhar' Kyiv*. 1918. *Ch 12/13. serpen'-veresen'. Stor. 751–756*.)

7. Tagore Rabindranath. *The Gardener*. Translated by Yuriy Siriy. Dzvin Publishers. Kyiv-Kharkiv, 1918. P. 100.

8. Ghose Partha (ed.) *The Tagore-Einstein conversation on the nature of reality: Note on the nature of reality*. Pg. 221–230. *Einstein, Tagore, and the nature of reality*. New York: Routledge, 2016.

9. Lago M. M. Tagore in Translation: A Case Study in Literary Exchange. *Books Abroad*, 1972, 46(3), 416–421. <https://doi.org/10.2307/40126293>

10. Lesny Prof. Vincenz. *Rabindranath Tagore, his Personality and Work*. Translated by Guy McKeever Phillips. London, George Allen & Unwin Ltd, 1939.

Стаття надійшла до редколегії 20.12.23

Mridula Ghosh, PhD

ORCID ID: 0000-0003-3733-2204

e-mail: mridulaghosh1@gmail.com

National University of Kyiv-Mohyla Academy,
Kyiv, Ukraine

ORIENTAL TRAILS OF LIUDMYLA STARYTS'KA-CHERNYAKHIVS'KA

During the first two decades of the 20th century, Ukraine was part of the pan-European and world cultural space, as evidenced by the main literary events of that time. After the 1930s, this process was disrupted due to the repression of the intelligentsia and was not resumed for many years. In 1913, Rabindranath Tagore became the first non-European Nobel laureate in literature, and the first translations of his works were made into various European languages, which paved the way for the development of Indology as a branch of Oriental studies. Liudmyla Staryts'ka-Chernyakhivs'ka was actively involved in this literary process. The article analyzes Liudmyla Staryts'ka-Chernyakhivs'ka's review of the book of the first translations of Rabindranath Tagore's lyric poems into Ukrainian by Yury Syriy (Tyshchenko) "Sadovnyk" ("The Gardener") in 1918, after the book was published. The analysis of this review was carried out for the first time from the point of view of literary criticism. Comparing with two other reviews of the same book made at that

time, Liudmyla Staryts'ka-Chernyakhivs'ka's review revealed her high professionalism, deep knowledge of the science and art of poetry translation and her brilliant literary criticism. The article also discusses the merits of the review from three aspects or perspectives – linguistic, historical and development of oriental studies, which are of great importance for the development of the art of translation, for the study of Tagoreana or Tagore's legacy in Ukraine. Despite the negative assessment and harsh criticism from Liudmyla Staryts'ka-Chernyakhivs'ka, the translation is historical and the review also is historical, because it analyzes Tagore's first translations and is a contribution to the development of one of the directions of Oriental studies.

Keywords: *Liudmyla Staryts'ka-Chernyakhivs'ka, review, literary criticism, Rabindranath Tagore, Yuriy Siriy, Poetry translations, Tagoreana, Oriental studies*